

VÉGH ATTILA
Dunai Lolita

A végső elhagyatás idején, amikor már semmi nincs külön semmitől, a mindenséget áthullámzó, végtelen azonosság partjára vetve, amikor már csak az van hátra, amit mindenki rettegve vár, énekszót hoz a szél. A horizonton sötét folt imbolyog, emberalak lesz belőle, fiatal lány közeledik. A kép értelmét nevezhetnénk reménynek is, de azzal már most, a történet elején kihullnánk Kristóf világából. Nem is beszélve arról, hogy Kristóf szerint a remény az emberiség két főbűne közül az egyik. (A másik a kényelem, a szellem végelgyengülésének hordágya.) A remény csak arra jó, hogy a szomorú valóság hazug képekkel takarózzon, holott az élet minél szomorúbb, annál szebb. Ő élete főművét korommal festené az angyalok szívébe. Nem reméli, hogy sikerül.

A lenge ruhájú gyereklány a semmiből jön: a Duna vizéből emelkedik ki. Hullámok taraján lépked, mint egy szellem; ahogy közeledik, a visegrádi vár égi sziluettje megreszket, vörösen elfüstöl, kozmikus űr önti el a tájat. Érthetetlen, mit énekel a lány, a dal talán egy rég kihalt nyelven íródott. Tizenöt-tizenhat éves lehet, és gyönyörű. Piros, víztől csöpögő ruhácskája most egészen áttetsző. Már egészen közel van, Kristóf mégsem ismeri föl: az arca lépésről lépésre változik. Nevek viharzanak át: Anna, Ayuka, Mariann, Andrea... A lány már itt van, karnyújtásnyira. Hát persze, ez...

Mielőtt megnevezné magában, akit fölismert, a jelenés elfoszlik. De kezdődik előlről megint. A horizonton ugyanaz a sötét folt imbolyog, emberalak lesz belőle... Ám az alak most kettéválik, Kristóf két férfit lát közeledni. Lehajtott fejjel jönnek: egy még el nem készült festmény főalakjai. Az egyik szőrcsuhában, összekulcsolt kézzel, érthetetlen szavakat mormolva, mint egy eszelős. A másik kinőtt pulóverben, kócosan, mint egy félnótás. A szent és a zseni. Közelebb érve összenéznek. Fölismerik egymást, bólintanak, de mennek tovább saját útjukon, lehajtott fejjel. *A lehajtott fejjű ember magasabb a többiekénél. A szent a szeretet zsenije, a zseni a szellem szentje. Végtelen távolságuk a legnagyobb közelség. A szent a lélekben*

él, szellemileg ő a gyöngébb. Szeret, végül belehal. A zseni a szellemben él, lelkileg ő a gyöngébb. Remekműveket alkot, végül belehal.

Nem jó, ez megint csak üres okoskodás. Ebből se lesz festmény. Kristóf kinyitja a szemét. A szomszéd kutya elhallgat, csak a tűz pattog. Kerti műtermében, az állvány előtt kuporog a festő lehajtott fejjel, arcát kezébe temetve: ez is egy kép lehetne. Mindenből kép lehetne, semmiből nem lesz. Pedig most is, ahogy magába mélyed, úgy látja magát, mint egy festményt. *Melankólia lehetne a címe.* Folyton látja magát, és folyton csak magát látja. Nincs egy perc, amely úgy múlna el, hogy – ha tudattalanul is, de – ne nézné, ne érezné, ne vizsgálná önmagát, a helyzetét, és ami még szörnyűbb: helyzete jelentését, értékét. Vajon megáll-e ez a perc az élet ítélőszéke előtt, vagy fölösleges volt ez is? És a következő? Hoz-e valami fontosat? Ellobbanása érlel-e gyümölcsöt, amiért érdemes az életet végigszenvedni? E láng melegében összelebbanhat-e sors és szabadság úgy, hogy Kristóf végre megpillantsa a lelkében gyökerező Nagy Művet, a világmindenség fájdalomának és az élet szomorú érthetlenségének tájképét, a minden este összerokadó és minden reggel újjászülető csodát felmutató festményt, amely belül már készen van annyira, hogy csak le kell másolni?

Nem látja. Évek óta nem látja. Ha őszinte akar lenni magához: még soha nem látta. Az égetett umbra mellé kinyom egy kis Van Dyck barnát a tubusból, összekeveri; ez a kedvenc háttérszíne, mert mély ragyogást, temetői pompát ad mindennek, ami az előtérben él. Az alvadt vér színe, mondta rá Andrea, amikor még itt volt, amikor még nem unta meg végleg sem azt, hogy ilyeneket mondjon, sem azt, hogy törvényes férje rajta torolja meg sikertelenségét. Mert Kristóf hiába tanulta meg a technikát, hiába képes bármit tökéletesen megfesteni Botticellitől Daltig, mégsem igazi festő, nem művész, mert nem inspiráció, nem sugallat vezeti a kezét, hanem erőltetett koncepciók, kiagyalt eszmék, amelyeket csak úgy sikerül áterőszakolni az alkotás csatornáján, ahogy egy karórát átpasszírozunk egy diódarálón.

De ne legyünk szigorúak: látomások azért adódnak. Nem is mindig kell hozzá konyak. (Sőt, az igazat megvallva, látomásokkal tele a padlás, csak valahogy nincs testük, nincs anyaguk ezeknek a képeknek, amely megállhatna a vásznon.) És az sem igaz, hogy a kétszemélyes családot emberemlékezet óta saját fizetéséből eltartó Andreának alantas pénzügyi érvei

Részlet a szerző azonos című, készülő regényéből

lettek volna a további együttélés ellen. Nem, ő egyszerűen belefáradt abba, hogy minden napján úgy kell végigyalognia, mint egy síkos üvegfolysón, amelyből aztán újabb üvegutak nyílnak, folyosó folyosó után, amelyek néptelen üvegtermekbe vezetnek, ahol a közeledő személy lépéseinek nesze a légritka térben nem jutna el az ő fülébe, de nem is juthat, mert itt nincsenek közeledő személyek, nincs élet, nincs jelenlét, csak távolodás, amelynek alanya ő, az élettársa ennek a művészlétbe belépni képtelen festőnek, és már csak e távolodás intő fájdalomából következtet rá, hogy volt itt régen valami, amiért érdemes volt jelen lenni, de ez nem is következtetés, nem hit, csak halvány sugallat, tovaftató fényjáték az üveg felületén, tévedés az anyag kristályszerkezetében; így múlik napra nap, mindig tovább az újabb, egymást keresztező és egymás ígérését felélő üvegutakon, folyosó folyosó után, tovább a végeláthatatlan labirintus csöndes, kihalt folyosóin, tovább a semmi végtelenjén, mint valami szabadnapos kísértet, aki szeretne eltűnni, de képtelen rá, mert innen eltűnni nem lehet, csak továbbbúszni, elimbolyogni a síkos üvegfolysókon, reménytelenül, mindörökre részévé válva a végtelen, áttetsző, üres körforgásnak, amely minden pillanatban eltörli és újraterteti az ismerősen kiszámíthatatlan labirintust, amelyet egyetlen átlátszó dallam zeng be, Kristóf önmegvalósításának siralma, az elvesztett idő tüneti kezelésének sanzonja. Andrea egyszer el is panaszkolt neki, hogy az életét ilyen folyosónak látja, mire Kristóf így felelt:

– Nahát, ez érdekes! A múltkor azt álmodtam, hogy egy tükörfolyosón kell végigmennem.

Es elmesélte, hogy mióta ezt álmodta, időnként tükörfolyosónak érzi az életét. Megy valami ismeretlen cél felé önmaga tükörképeinek csapatát vezetve, a csapat elkeseredett kiáltásai pedig egyre visszhangosabbak, hangerejük egyre örjítőbb, de mintha a csatakiáltások mind visszapattannának órá, és egyre kisebbre nyomnák össze. Végül kerti törpévé zsugorodik, aki önmaga bődületes hangorkánjában sírdogál elveszetten.

Megnehezítette a szakítást, hogy gondjaikat mindig meg tudták beszélni egymással. Az elválás akkor könnyű, ha röpülnek a szitkok, vázák, poharak: ilyenkor csak végig kell menni a düh kijelölt útján. De ők képesek voltak rá, hogy együtt csillapodjanak le; kíváncsiak voltak egymásra, és vizsályaikat meghitt, olykor reggelig tartó beszélgetésekben oldották föl. Együtt szegődtek az eltűnt idő nyomába, próbál-

ták kideríteni, mi történt, mi van, mi lehet még. Ha tökéletesen kinyomozni általában nem is sikerült, hogyan juthattak idáig (hiszen a nyomok hamar hűlnek), ezek az éjszakák legalább tompa nyugalmat hoztak. Általában a gyerekkor emlékeinek lágyan ringató, otthonosan ölelő öblében kötöttek ki. Andrea elmesélte, hogyan vesztették el utolsó családi vagyonukat, a középnemesi ősszülők birtokát, a nemzedékeken át lakott kisvárosi kúriát. Ő már egy pesti panellakásba született, de a családban még olyan elevenen élt a veszteség tudata, hogy maga is gyakran álmodta: a dunántúli ház ősfák szegélyezte parkjában sétál, sosemvolt emlékek rokokó hangulatában. Alkony áztatja a távoli pannon dombokat, és ha tudni nem is, de érezni lehet, hogy egy lovas már úton van ide, nyeregűtőskájában a király kiváltságlevelével, amely végleg kiemeli a famíliát a hétköznapi nemesek világából.

Andrea sok könyvet őrzött a régi főnemesekről, ronggyá olvasta mindet. Nemesi családok egész lezármazási vonalait tudta fejből. Születésnapjára Kristóf mindig ilyen albumot vett neki, mert bár e későbarokk emésztésű világba nem tudta lélekben követni Andreát, értette a bánatát. Andrea gondolataiban a vér mítosza zengett, de Kristóf fülébe nem a sznobizmus dalát búgta, hanem az eltűnt időét.

Kristóf sosem vágyott magasabb, éteribb levegőre, sosem érezte úgy, hogy az „egyszerű emberek mocsara” lehúzza. Amikor néha különbnek érezte magát a többiekénél, akkor is csak az érzékenység, a sebezhetőség terén, amit az ember nem kiváltsággént él meg, hanem feladatként. Ennek ellenére őt is megejtette az elképzelt szépség és harmónia, amelynek az elherdált idill képe otthont adott.

De Andrea elment. Kristóf majdnem beleőrült. Magányában naplót kezdett írni. Költői szövegeket írkált, amelyeket másnap, hideg fejjel átolvasva általában émelyítően ragacsosnak érzett, mégsem volt szíve kitépni a naplóból. Ilyeneket írt: „Mindenki mások emlékeit lakja. Találkozol valakivel, ő megszeret, és kezdi otthonának érezni a szobát, amit emlékeidből rendeztél be. Opálos vitrinfényben áll, megszűz kinéz az ablakon, ledől a porszagú díványra. Ő ébred később. Kimegy a konyhába kávéfőzni, mezítláb lépked a foszló szellemszőnyegen, olcsó Ikea-csészéket vesz elő, és eljön az idő, amikor az ő emlékeit te is annyira beéled, hogy mozdulataiban már nem ismered rá valaki másra. Csakhogy néha váratlanul, egy akaratlan mozdulatban, egy ismerős

illatban, egy lemásolt jelenetben megáll az idő, a kávéillatot visszaszívja az a régi csésze, a finom ujjakból kézfej, kar, váll ered, és te ott állsz egy régen elhagyott nő előtt megint, mint aki saját múltjában ébredt.”

Ahogy telt-múlt az idő, naplóját egyre gyakrabban elővette. Fölidézte a boldog éveket, végül az utolsó beszélgetést, amelyet nem úgy kezdtek, ahogy azt szakításkor szokás. Semmi nem utalt rá, hogy ez lesz közös életük utolsó együttléte, és hogy túl a negyvenen majd itt marad, hogy megint előről kelljen kezdeni mindent: *megint meg kell majd szeretni valakit, be kell engedni őt az emlékek közé, aztán együtt kell vele élni, és talán majd családot alapítani*, bár ehhez akkor, a szakítás éjszakáján, ahogy állt a kertben cigarettafüstöt fújva a közönyös csillagokra, semmi kedve nem volt.

Van úgy, hogy egy emlékünke mélyedve fölrémlik, amire akkor visszaemlékeztünk. Emlékek lépésőjén így jutunk a szakadék mélyére. Kristófnak, ahányszor csak levette a könyvespolcra a naplót, és föllapozta, mindig eszébe jutott, milyen emlékezés-folyam kapta el azon az estén, a szakítás után, miközben Andrea jéghideg szemének kettős csillagzatát figyelte, *úrsten, már megint vége mindennek, mihez kezdjek most*. Fölkelt akkor az ágyból, és kicsoszogott föltenni egy kávé, de ahogy ott állt Andrea szavainak jeges épületében, kezében a csészével, megnyílt az úr. *Most kellene gyorsan megkapaszkodni egy kiálló tényben*. Egy hajtásra kiitta a kávé, végigégette a nyelöcsövét, jó volt ez a fájdalom, időt adott a perceknek, hogy visszafoglalják a szobát a pillanattól, és ő magához térjen.

Sikerült, de ennek ára volt. Andrea arca ezüstösen elhalványult, Anya arca mosta el. Egyszer már megtörtént ez, méghozzá a legelső randevún, hogy Andrea arca Anyáévá változott, és a lány szájából Anya hangja szólt:

– Mi a legkorábbi emléked?

Istenarc hajol a babakocsi fölé. Kérdez valamit tőlünk, aztán bennünk válaszol magának: ilyen volna egy isten? Mindegy, úgymint csak egy villanás. Kristóf elmereng: micsoda lány, az első randevún ilyen mélyre tud kérdezni!

– A legkorábbi emlékem? Kétéves vagyok, Kepával egy Élet és Tudományt lapozgatok. Járt nekünk. Valami deltaszárnyú repülőgépről van benne cikk, fotókkal. Miért, jelent ez valamit?

Andrea nem próbálja megfejtetni: lehunyja a szemét. A magára maradt Kristóf végigmegy a gangon,

belép az emlékján. Kapás utca ötven, negyedik emelet hat. Itt lakik a Papp család: nagyapa, nagyanya, anya, gyerek. 1970-et írunk, február 12-e van. A család szemefénye, Papp Kristóf holnap ünnepli nyolcadik születésnapját. Keresztapja (őt nevezi Kepának, ahogy nagyapját Napának, nagyanyját Namiának, keresztanyját Kemaminak) tortát süt. Mióta apja disszidált, Kepa is velük lakik, a család számára mint albérlő, a gyerek számára mint apapótlék. Szőrapa. Eléggé szőrös is, mellkasa ezüstösen gyapjas, öreg gorilla. Titokzatos ember. Kommunista-gyanúsként a Don-kanyarba vitték a háborúban, de ő – a századból másodmagával – hazatért. Kristóf csak jóval később tudja meg, hogy nagyanyjával Kepa a háború után évekig bensőséges kapcsolatban volt. *Ő vitt először kirándulni. A Húvösvölgyben egy bozótos hegyoldalon elkezdte mutogatni, hol kellene elhelyezni a géppuska-fészkeket, ha jönne az ellenség. Neki ez jutott eszébe a tájról. Kepa fiatal korában mérnök volt, meg feltaláló, de fő találmányát – a villanyozdonyokba való különleges szénkefét – ellopták tőle a felesék. Legalábbis ő így mesélte.*

Állnak egy öreg gyertyános-tölgyes völgyben az októberi, szűrt fényben, körülöttük légyölő galócák, és a pótapa a várható támadásról fantáziál, meggyőző lelkesedéssel. Talán ez az a pillanat, amikor a gyerek ráébred, hogy az idill mennyire törekeny, és hogy mindig van olyan nézőpont, amelyből az élet kiismerhetetlen, fenyegető és zűrzavaros. Kristóf egyébként rosszul emlékszik, legkorábbi emléke a deltaszárnyú géppel két évvel későbbi. És az Élet és Tudomány sem járt a családnak. Ha valaki újságot járatott, az nagy dolog volt. „Nekünk a szánk jár” – mondta Kristóf nagyapja, amikor Vass Kati néni megkérdezte tőle, miért nem járatják az Esti Hírlapot.

Vassék a gang túloldalán laktak. Mozgalmi család. Nekik például járt az a furcsa kinézetű, zöld újság, amelynek címlapján ez állt: „Csak belső használatra”. Mikor kiolvasták, átadták Pappéknak. A Papp család az ő belsejükhöz tartozott, ennyire. Ebben a mozgalmi lapban nyugati újságokat szemléltek. (Amikor majd Gorbacsov hatalomra kerül, Pappék itt olvassák a Times cikkét, amely az orosz főnökről azt írta: ez az első orosz elnök, akinek felesége nem olyan arcú, mint egy tök, amelyet két napig bombáztak ciklotronban. Ezt a mondatot a család sokáig idézgeti kacagva.) Vassék hoztak még májusfát is minden május elsején a felvonulásról, ahol nagy mozgalmi menet volt. Pappéknál senki sem volt moz-

galmi ember, bár Kristóf nagyanyját megválasztották házbizalminak. A gyerek megnyugtatónak érezte, hogy nagyanyja házbizalmi. Amikor néhány évvel később gimnáziumba jelentkezett (biológia–latin szakra, ahová nagyon nehéz volt bejutni), Vass Kati néni szólt oda telefonon az igazgatónak (aki szintén mozgalmi ember volt), hogy szerinte ezt a gyereket föl kéne venni. A felvételin Kristóf látta, hogy a neve a nagykönyvben pirossal alá van húzva. Nem is kérdeztek tőle semmit a nemzedékváltakozásról vagy a gyűrűsférges perisztaltikájáról, csak hogy mi szeretne lenni. Ő megmondta, a szemüveges aktíva pedig – aki pártmúltja révén a perisztaltikáról és általában a férges életéről nyilván már amúgy is mindent tudott – mosolyogva bólintott. És a leendő gimnazistának, aki ekkor már öntudatosan utálta a kommunistákat, furcsa melegség támadt a szívében: lám, valahol ő is alá van húzva pirossal!

De még nem tartunk itt. Tehát 1970. *Két éve, hogy Apa elment. Sikerült útlevelet kapnia Ausztriába, és ő Bécsbe utazott, hogy kiszimatolja, milyen ott a festménypiac, tud-e egy magyar festő érvényesülni a nagy büdös Nyugaton. A szimatolás annyira jól sikerült, hogy Apa vissza se jött. El is váltak Anyával. Időnként*

jönnek tőle nagy, fölbontott dobozok. Banán, narancs, After Eight, golyórágó, patronos játékkarabély. Kristóf hétévesen aranycímkés Levi's-ben megy iskolába, ami ekkoriban csak azért nem menő, mert Magyarországon senki nem látott még ilyet. Jönnek még kinőtt, de bécsi szagú pulóverek. Jönnek néha emberek is Apától. Például Dezső bácsi, akinek nagyon nagy szája van, és be nem áll. Jó kocsija van, és mindig Fanta Colát iszik. Amikor nem, akkor elmondja, hogy ő bizony Fanta Colát iszik. Bámul az egész család, hogy ott olyan is van. Biztos nagyon finom.

Kristóf apja minden évben unszolta volt feleségét, hogy költözzenek ki hozzá mindannyian Bécsbe (Kepa kivételével). Csokoládé és pulóverszag ide vagy oda, Kristóf nem akart bécsi lenni. Idegen világ az, fenyegető és zűrzavaros. Anyja – aki félt volt férjétől – úgy oldotta meg a helyzetet, hogy minden évben beadta az útlevél-kérelmet, aztán bement az útlevél-osztályra, és elmondta, hogy szeretné, ha visszautasítanák. Azok kicsit csodálkoztak, de készségesen megtették. Kristóf anyja pedig szépen kiküldte Bécsbe a visszautasító határozatot. A Papp család volt Magyarországon az egyetlen, amely kérvényezte, hogy ne kelljen kimenni a narancs- és pulóverillatba.

Európa megerőszkolása (1997, fa, 58 × 83 × 41, fotó: Zóka Gyula)